

Videoconferència en Homenatge al Dr. Joan Veny

M.ª ÀNGELS MASSIP

En primer lloc he d'agrair a la UNED que m'hagi donat l'oportunitat de dir unes paraules en aquest acte d'homenatge al Dr. Joan Veny i Clar. Avui és un dia especial per a mi: tinc l'ocasió, en un marc privilegiat, d'expressar-li el meu reconeixement, com a mestre i com a amic, dues facetes que, al meu parer, quan van unides representen l'entorn ideal per a una tasca de docència-aprenentatge a la vegada productiva i engrescadora. També li vull expressar el meu reconeixement com a investigador, com a divulgador de la ciència i com a orador apassionat i d'estil càlid, eloqüent i retòricament impecable, estil que he tingut de model però que sé que no podré emular.

J. Veny neix a Campos (Mallorca) 1932 i ja de ben jove va mostrar el seu interès per la llengua (la llengua antiga, la llengua popular, la llengua parlada) que vertebraria la seva vocació. Doctorat en Filologia Romànica per la UB (1956), n'ha estat professor des de 1954 fins al 2003 i actualment com a catedràtic emèrit: cinquanta anys de docència universitària! J. Veny ha estat, a més, director de Departament de Filologia Catalana (1982-84) i president de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (1994-2000) i fins avui és membre de la Secció Filològica de l'IEC i president de l'AliR (l'Atlas Linguistique Roman, projecte coordinat per la Universitat de Grenoble) i del Termcat (Centre de Terminologia de Catalunya).

Per la excel·lència del seu treball, Veny ha rebut diversos premis i reconeixements:

Premi Sanchis Guarner a la Unitat de la Llengua (1986), la Creu de Sant Jordi (1997), la Medalla d'Honor i Gratitude del Consell de Mallorca (2001) i el Premi Nacional de Cultura de la Generalitat de Catalunya per l'edició de l'ALDC (2002) i el Premi de la Fundació Catalana per la Recerca (2004).

També li han estat oferts diversos volums miscel·làtics d'homenatge.

Joan Veny, i parlo per l'experiència pròpia com a alumna seva en els meus anys d'estudi a la UB, és l'exemple del que ha de ser un professor universitari: un gran mestre i, a més, un gran investigador.

El seu amor per les paraules atrau els qui l'escolten o el llegeixen. Les tracta amb afecte i les interroga i a ell li expliquen més coses que als altres. En sap la història i les rutes que han seguit en el seu decurs vital. A partir de cada paraula ens desvetlla un món.

Si alguna cosa revela un mestre és la passió que arriba a fer créixer entre els deixebles. J. Veny sap portar els estudiants pels viaranyes de la llengua amb tafania amorosa, delicada i tècnica.

Per moltes vies es pot aprendre i educar l'intel·lecte, però la millor és la de l'entusiasme i la de la vibració que com la ressonància —parlant metafòricament—, augmenta el so i en facilita la percepció.

Jo he de reconèixer en el seu mestratge el meu interès per la recerca lingüística, interès que dec inicialment als meus pares, que em van orientar cap aquest camí i en el qual m'han encoratjat sempre.

Aquestes virtuts de mestre s'aviven per la seva qualitat humana i el seu tarannà dialogant, senzill, treballador, modest, qualitats aquestes en les quals cal fer èmfasi perquè són, malauradament, en general, cada cop més escasses i menys valorades en el món actual. Sempre està atent als problemes dels altres, i sempre, malgrat les seves ocupacions diverses, té uns minuts de temps per escoltar els qui el van a trobar.

La seva producció científica és molt àmplia i s'ha desenvolupat des d'aquesta característica actitud seva d'amor per les paraules, per la llengua i de respecte per la diversitat (lingüística i humana). Seria una pretensió desmesurada voler donar compte de la seva obra (és autor de més d'una quinzena de llibres i de més de 200 articles publicats en revistes nacionals i estrangeres), però sí que n'esmentarem les línies més destacades.

La seva recerca s'ha centrat en la dialectologia i en la geolingüística, i també ha dedicat una atenció important a l'etimologia, a la lexicografia, a la cultura popular o la història de la llengua. Jo m'ocuparé especialment del seu vessant com a estudiós de la variació geogràfica, com a dialectòleg.

J. Veny va començar la seva ruta dialectològica amb la dialectologia comparada amb una tesi sobre el balear en comparació amb el català occidental intitulada *Paral·lelismos léxicos en los dialectos catalanes*.

També ha fet descripcions monogràfiques de varietats (com del parlar de Campos, població nadiua- dins *Escriptura i oralitat a Mallorca*, o del dialecte eivissenc -en *Aproximació al dialecte eivissenc*), o del valencià meridional (en el llibre *Estudis de Geolingüística catalana*).

El seu interès per una visió de conjunt i comparativa el portà a elaborar *Els parlars*, síntesi de dialectologia catalana, quan pràcticament no hi havia monografies. És un llibre que mostra la intuïció de la llengua que té el nostre home natjat i del seu coneixement de la realitat variacional així com del seu bon criteri per determinar els trets que marquen les grans agrupacions dialectals de la llengua catalana. I alerta amb el mot intuïció que sovint és connotat negativament dins el món científic: la intuïció és coneixement. No sorgeix espontàniament,

perquè tota espontaneïtat necessita un substrat no espontani. La intuïció no sorgeix si no és com a fruit d'una història cognitiva, que permet les interaccions complementàries/antagonistes resultants de l'experiència.

Un altre aspecte en el qual ha excel·lit el nostre homenatjat és el tema del contacte entre llengües i entre dialectes. Ha estudiat el contacte castellà/català (adaptació fonètica de la Jota castellana, en *Esriptura i oralitat a Mallorca*); els castellanismes del rossellonès, en *Estudis Geolingüística catalana*), que, quan es troben en aquest dialecte, demostren l'antiguitat de la interferència, donat que a partir del segle XVII el Rosselló passa a formar part de l'estat francès); el contacte amb l'occità en aquella mateixa àrea (occitanismes en rossellonès: Actes del Congrés de l'AILLC a Andorra / *Estudis de Geolingüística catalana*). La interferència amb l'occità, de vegades, ha permès de diferenciar formalment els dos sentits d'un mot, com és el cas del mot *rovell* 'òxid' de 'vermell de l'ou': els rossellonesos diuen *rovill* (de l'occità *rovill*) per a l'òxid i *rovell* per al de l'ou. El contacte amb l'aragonès en el valencià, que permet explicar com a aragonesismes alguns mots que havien estat interpretats com a mossarabismes (*ganado, lligallo, borrego*), en *Petges aragoneses en els dialectes catalans meridionals* (cap IV de *Mots d'ahir, mots d'avui*).

També ha fet estudis de dialectologia històrica: ha publicat textos d'interès dialectal, com el *Regiment de preservació de pestilència de Jacme d'Agramont*, metge lleidatà del segle XIV, entre d'altres (recollits en *Dialectologia Filològica*) i s'ha ocupat del reflex dels dialectes en la llengua escrita d'obres literàries en el capítol *Llengua escrita i dialectalismes* (*Dialectologia Filològica*).

Dels seus estudis de la relació entre història i realitat dialectal n'és un exemple el capítol dedicat a *La colonització mallorquina a Tàrbena* (capítol VII d'*Estudis de Geolingüística catalana*, dins del Valencià meridional).

Una aportació important per a la dinàmica de la relació llengua/dialecte és l'atenció que dedica a la distinció entre llengua històrica i llengua estàndard i a les relacions entre elles en el llibre *Llengua històrica i Llengua estàndard*.

El Manual *Introducció a la dialectologia catalana*, constitueix una síntesi de dialectologia general, una exposició de la metodologia de la recerca dialectal i del desenvolupament dels estudis de la variació a partir de les aplicacions dels models lingüístics teòrics.

Són especialment interessants per reflexionar sobre el canvi lingüístic les seves observacions sobre els canvis semàntics i lèxics que trobem en el capítol *Cap a una tipologia de l'etimologia popular* (en *Mots d'ahir i mots d'avui*).

Un resum d'història de la dialectologia catalana i de la direcció que segueixen els estudis actuals segons els diversos enfocaments teòrics la trobem en *Où va la dialectologie catalane? Quaderni di semantica 1991*.

Amb especial afecte ha treballat els noms dels peixos i dels vins en articles diversos.

Comentaré ara dos grans projectes en els quals està treballant de ple: l'ALDC i el projecte Scripta.

L'ALDC, aquesta obra ambiciosa i imprescindible per conèixer les varietats, que Joan Veny dirigeix en col.laboració amb Lídia Pons és una empresa a la qual ha dedicat una bona part de la seva vida. N'han sortit publicats dos volums i n'hi ha set més de previstos.

De les quatre seccions específicament lingüístiques del qüestionari: 1) lèxic; 2) morfologia; 3) sintaxi; 4) fonosintaxi., la del *lèxic* és la més extensa; té disset capítols classificats per camps semàntics i se centra especialment en el vocabulari rural i en la vida patrimonial de la primera meitat del segle XX.

Un material complementari de l'Atlas molt interessant i que, amb molt bon criteri, els directors han decidit de publicar, són els *Etnotextos*. Al llarg de l'enquesta, els investigadors, a més de recollir les respostes a les preguntes concretes del qüestionari, enregistraven en cinta magnètica narracions lliures o explicacions relacionades amb les labors agrícoles, marineres, industrials o domèstiques, com, per exemple, el cultiu dels arbres, les modalitats de pesca, la bugada, la matança del porc, la verema, la sega, el conreu de la vinya, etc. També s'enregistrava la descripció de costums i festes, jocs infantils, corrandes i cançons, balls, remeis i receptes tradicionals, anècdotes i records, o, fins i tot, poesia popular.

Aquests textos orals, explicats, cantats o recitats pels informadors que, en general, eren gent gran, constitueixen un tresor lingüístic i antropològic. Fins ara se n'ha publicat un primer volum (J. Veny i L. Pons i Griera, 1998), que conté 152 etnotextos de català oriental (i n'hi ha dos més en curs de publicació).

Joan Veny, després de la feina ingent i que es fa més per a profit dels qui puguin consultar l'Atlas que per a un mateix, ha pogut començar a dedicar-se també a la feina més creativa d'interpretació de les dades mapificades. (*Llei fonètica, onomatopeia i polisèmia en els noms catalans del 'grill'*, dins *Llengua i entorn natural i Tradició i innovació en els noms catalans del 'nesprer' i el seu fruit*, en el mateix llibre) o *Els noms de l'esternut en català* (a la revista *Estudis Romànics*, volum dedicat a Pompeu Fabra).

Un altre projecte de Joan Veny, amb el qual tinc la sort col.laborar, és el projecte *Scripta i variació dialectal*, que té com a objectiu constituir un corpus de textos pertanyents a les diferents varietats dialectals del català i de totes les èpoques, des del segle XIII fins al segle XX, amb la finalitat d'analitzar de quina manera queda reflectida l'oralitat en l'escriptura i quins trets dialectals es manifesten a través de l'escrit, i tot això també segons el tipus de text de què es tracti (narratiu, teatral, científic, epistolar, administratiu, etc.). Un cop feta la selecció dels textos es realitza una anàlisi dels trets variacionals en relació a la fonètica, la morfologia, la sintaxi, el lèxic o la semàntica de cadascun dels textos. El corpus en format electrònic ens permetrà l'automatització de certes anàlisis —concordances, llistes d'elements lexicals, bases de dades intradialectals i interdialectals...—. De moment, hi ha molts textos balears analitzats (dos-cents cinquanta, d'un corpus de més 400 textos entre mallorquins, menorquins, eivissencs) i hi ha processats uns 800 textos més de les altres varietats dialectals.

I vull acabar aquestes paraules laudatòries amb una referència de Capra (*La trama de la vida*:313), que ens ajuda a comprendre el valor de les diversitats i l'interès que suposa el seu estudi i preservació. El paper de la diversitat en els ecosistemes està íntimament vinculat a la seva estructura en xarxa. Un ecosistema divers serà també resistent, perquè contindrà en el seu si multiplicitat d'espècies amb funcions ecològiques superposades, que poden reemplaçar-se parcialment. Quan més complexa és la xarxa, més gran serà la complexitat del seu patró d'interconnexions i en conseqüència, major serà la seva resistència.

Russell, B.H. (1992) «Preserving language diversity» in *Human Organization*, 51, p.82 (esmentat per C.Junyent) diu: «El que em preocupa és la humanitat, l'evolució de l'espècie *Homo sapiens* pot estar en perill. La desaparició generalitzada de llengües (...) i la consegüent reducció de la diversitat cultural pot amenaçar la nostra supervivència.

La diversitat lingüística és com a mínim la correlació (tot i que no la causa) de les idees adaptatives (...) Segons això, cada reducció de la diversitat lingüística disminueix la força adaptativa de la nostra espècie, perquè disminueix el pou de coneixement al nostre abast. Sabem que la reducció de la biodiversitat ens amenaça a tots actualment.»

Per acabar, ara de veritat, voldria que aquest homenatge es fes extensiu també a l'esposa de Joan Veny, Estrella Mesquida, que sempre al seu costat donant-li suport i amb la seva dedicació, ha fet possible que les qualitats científiques i humanes de Joan Veny hagin pogut desenvolupar-se al màxim i que tots nosaltres i la cultura catalana ens haguem pogut beneficiar tant de les seves aportacions.